

NEMZETI ÉVFORDULÓINK

2022

© A kötet szerzői, 2022
© Lounge Design, 2022
© Petőfi Kulturális Ügynökség, 2022

Illusztrációk: Csuth Péter

A szerkesztőbizottság tagjai:

Gazda István főszerkesztő
(a Magyar Tudománytörténeti és Egészségtudományi Intézet igazgatója)

Kecskeméti Gábor
(az ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet igazgatója)

Mikó Árpád
(az ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézet igazgatója)

Ujváry Gábor
(a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár intézetvezetője)

Az előzetes adatgyűjtést végezte: Németh Tibor
(a celldömölki Kemenesaljai Művelődési Központ és Könyvtár
Kresznerics Ferenc Könyvtárának vezetője)

ISSN 2786-2429

Versegthy Ferenc

Pálos pap, nyelvész, író

Szolnok, 1757. április 3. – Buda, 1822. december 15.

Versegthy Ferenc a klasszikus századforduló egyik megkerülhetetlen, korának jelenségeire élénken reflektáló, több nyelven író és olvasó literátora. Sokszínű életműve negyvennél is több kötetet tölt meg. E rendkívül vegyes korpusz egy igen fordultatos életpálya eredménye, mely képet ad arról, milyen karrierlehetőségei voltak egy tudós egyházinak a 18–19. század Magyarországn.

Az egri jezsuitáknál végzett teológiai tanulmányait félbehagyta, s 1778-ban az egyetlen magyar alapítású szerzetesrendbe, a pálosokhoz kérte felvételét. 1781-ben szentelték pappá. A nagyszombati theologia speculativa elvégzése után a budai egyetem hallgatója lett, ahol előbb filozófiai doktori fokozatot, majd teológiai baccalauratust szerzett. 1784 ősztől magyar hitszónok volt a pálosok pesti templomában. Prédikációiban a katolikus felvilágosodás eszméit hirdette. Rokonszenvezett II. József egyházpolitikájával, pályáján az első komolyabb törést azonban épp egy olyan döntés hozta, mely ugyanezen egyházpolitika szellemében született: 1786-ban feloszlatták a pálos rend magyar rendtartományát. Versegthy következő évei az útkeresés jegyében teltek.

1786 ősztől táborigényként szolgált a kiscelli katonai táborban. 1788 februárjától Milassin Miklós táborigény főpap titkára lett. II. József török elleni háborújában súlyosan megbetegedett, így fel kellett adnia táborigényi papi hivatását. Korrektorként, majd szerzőként a kassai *Magyar Museum* munkatársa lett. Sokat fordított a legkülönbözőbb témákban és műfajokban. Karl Joseph Huber egyházi munkáinak, Joseph Anton Steffan és Joseph Haydn dalalbumainak, a kor népszerű és énekelhető német nyelvű versei-

Részt vett a Martinovics-összeesküvésben: a francia forradalom emblematikus szövegeit terjesztette és fordította, ő ültette magyarrá a Marseillaise-t is.

nek lefordítása után színművek fordításával támogatta a kilencvenes években lendületet vevő magyar nyelvű színdarabozást. August von Kotzebue drámái mellett ő ültette először magyarrá Aischylosz *Leláncolt Prométheuszát*. Tudományos karrierjét nyelvészként

tervezte, erre vall a *Proludiumban* felvázolt nagyszabású nyelvészi–szótárírói programja, s erre uralnak Henrik Gabriel Porthannal, a turkui egyetem professzorával és Aranka Györggyel való kapcsolatépítő törekvései. *Mi a' poézis? És ki az igaz poéta?* című munkájához csatolva ő adta ki először magyarul Horatius *Ars poeticáját* prózában fordítva. Tevékenyen részt vett a közéletben: röpiratokat írt és fordított az 1790/91-es országgyűlésre, olvasóköroket, színházi előadásokat látogatott, szabadkőműves

kötődései is lehettek. Millot-fordításához csatolt értekezései miatt vizsgálat indult ellene, s elmarasztalták. Hajnóczy József révén részt vett a Martinovics-összeesküvésben: a francia forradalom emblematisz szövegeit terjesztette és fordította, ő ültette magyarrá a *Marseillaise*-t is. Tetteiért először halálra ítélték, majd büntetését bizonytalan idejű fogságra változtatták. Kilenc év múltán, 1803-ban térhetett haza, legkésőbb az elítéltek közül.

Szabadulása után újra kellett építenie az egzisztenciáját. Ebben mecénások és literátorként szerzett korábbi tapasztalatai segítettek. Pártfogói között találjuk az ország legbefolyásosabb nemeseit és főurait, Marczibányi Istvánt, Szapáry Jánost, aki Verseghyt nevelőként is alkalmazta, s József nádort, akinek egy éven át magyar nyelvmesztere volt. Nevelője volt báró Prónay Simon fiának is, Széchényi Ferenc leányát pedig énekre tanította. Sikerült újraélesztenie könyvkiadói kapcsolatait, így regényfordítások mellett más szerkesztői feladatokra is megbízást kapott, főként Sággy Ferencnek, az Egyetemi Nyomda kurátorának köszönhetően. Fogság utáni életművét is éppoly tematikai és műfaji sokszínűség jellemzi, mint a fogság előttit. Írt és fordított verseket, verses meséket, szatirikus eposzt, számos alkalmi költeményt és politikai röpiratot, emlékezetes Révai Miklóssal folytatott nyelvészeti vitája is. A Helytartótanács 1814-ben az oktatásban használatos nyelvtankönyvek és tanári segédkönyvek összeállításával bízta meg, így módot kapott arra, hogy nyelvészeti felfogását a legszélesebb körben tegye ismertté. Esztétikai nézeteit *Analyticae Institutionum Linguae Hungaricae* című munkájában foglalta össze. Utolsó éveiben az első magyar katolikus folyóirat, az *Egyházi Értekezések és Tudósítások* körül munkálkodott, egy egyházi-teológiai szakszótár és a *Biblia* új magyar fordításának létrehozásán dolgozott. Bibliafordítását már nem tudta befejezni, szótára posztumusz jelent meg.

Verseghy Ferenc életművének kutatása az utóbbi években új lendületet vett. Az ELKH-DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport munkatársai elkészítették Verseghy drámáinak, szépprózai műveinek, levelezésének és költeményeinek kritikai kiadását. A kritikai kiadás kötetei a Debreceni Egyetem elektronikus archívumában, a költeményekhez tartozó kották a kutatócsoport honlapján, az életmű korábban megjelent darabjai a szolnoki Verseghy Ferenc Könyvtár weboldalán érhetők el.

Doncsecz Etelka